

Contextuele Bijbellezing: gisteren en vandaag, hier en elders

Presentatievolgorde

1. *Inleiding - relevantie*
2. *Opkomst van contextuele theologieën*
3. *Contextuele theologieën per geografisch en cultureel gebied*
4. *Van contextuele theologieën naar contextuele lezingen*
5. *Principes (methode) van contextuele lezingen*
6. *Een kijkje thuis in België*
7. *Beperkingen en elementen van de conclusie*
8. *Zelf aan de slag gaan*

1. *Inleiding (relevantie)*

De presentatie zal de contextuele lectuur schetsen op het niveau van: ontstaan, evolutie, verspreiding-diversificatie, theoretische beginselen en hun grenzen. Om te beginnen moet worden gewezen op twee punten die de keuze van de referenties en de in deze presentatie ontwikkelde aspecten hebben beïnvloed of zelfs bepaald:

- Het thema werd ingegeven door de situatie van individuele en gemeenschapsnood ten gevolge van de coronacrisis. Het thema is geïnspireerd op het individuele en collectieve leed dat is veroorzaakt door Covid. Hoewel op verschillende manieren en in verschillende mate, was de hele wereld getroffen, en herinnert het ons eraan dat de mensheid één is. Daarom zal deze presentatie zich toespitsen op die aspecten die relevant worden geacht voor de versterking van deze eenheid, die een voorwaarde is voor menselijke solidariteit die zelfs het christendom overstijgt.

- De kwestie van contextuele Bijbellezingen is een logische voortzetting van de zogenaamde bevrijdings- en contextualiseringstheologieën die dateren (1968) van vóór Covid. Zij zijn dus geworteld in andere contexten, met als gemeenschappelijk kenmerk dat de nood verband houdt met de heersende regimes en de machteloosheid van de zwakkeren. Als erfenis van het christendom bieden deze theologieën nog steeds getuigenis van de realiteit van de veerkracht die in ieder van ons als individu en als gemeenschap schuilt. Deze kracht wacht er alleen nog op om geactiveerd te worden. Paradoxaal genoeg zijn tijden van crisis het uitgelezen moment (kairos) voor deze activering.

De kwestie van de contextuele lectuur situeert zich dus in een ruimer en complexer theologisch en theoretisch veld, dat van de hermeneutiek, vooral bij bevolkingsgroepen en gemeenschappen in nood. Hermeneutiek wordt hier opgevat als de handeling van het vernieuwen of opnieuw tot uitdrukking brengen van de betekenis van een zinvol werk dat betekenisloos dreigt te worden, in dit geval de Bijbelse tekst. De nadruk op contextuele lezingen veronderstelt dus dat er contexten zijn waarin de Bijbel zoals die traditioneel gelezen wordt, niet langer relevant of betekenisvol dreigt te

zijn. Deze vraag heeft ook betrekking op situaties waarin de betekenis die aan de Bijbel wordt gegeven, als problematisch wordt ervaren/gepercipieerd omdat hij vervreemdend¹ is. In die zin kunnen we nu al zeggen dat het een kwestie van middelen is, maar ook van verzet, en dat er evenveel contexten² zijn als er gemeenschappen zijn. Kortom, de stroming heeft de gehele christelijke wereld beïnvloed, van Noord tot Zuid, en heeft bijna alle fundamentele vragen over het historische christendom beïnvloed.

Uitgangspunt is de opkomst van nieuwe zogenaamde contextuele of bevrijdingstheologieën, die tegelijkertijd nieuwe theoretische voorstellen, nieuwe pastorale praktijken en nieuwe benaderingen voor het lezen van de stichtende teksten zijn. Zij zijn kritisch van aard en hun bijzonderheid ligt in het feit dat zij uitgaan van bijzondere contexten en dagelijkse ervaringen om te reageren op de uitdagingen van gemeenschappen en individuen. Theoretici van contextuele lezingen volgen dus twee pistes. Ten eerste zijn zij critici van de opvattingen en praktijken van het traditionele christendom. Ten tweede zijn zij vernieuwers die nieuwe mogelijkheden scheppen voor de herbronning van gelovige gemeenschappen.

De eerste piste bouwt verder op maatschappijkritiek, systemische deconstructie en theologische reflectie. Het leidt tot de theoretische voorstellen van bevrijdingstheologieën in het katholieke milieu en contextuele theologieën in het protestantse milieu. De tweede piste bespreekt de toepassing van deze theorieën in de praktijk van de gemeenschap, om alternatieve samenlevingen te doen ontkiemen. De uitdaging bestaat er dus in te kunnen denken - antropologische diepgang, d.w.z. de komst van de vrije, autonome en verantwoordelijke mens en - breedte van perspectieven in een globaliserende beschaving die worstelt om gezonde interacties van menselijke en ecosystemische diversiteit in stand te houden. Theoretisch gezien zou dit traject moeten leiden tot voorstellen voor concrete acties die zowel geworteld zijn in een economisch-sociale kritiek als in een nieuwe manier van Bijbellesing. De combinatie van de twee culmineert in een transformerende gemeenschapsactie. En dit is inderdaad wat we de laatste drie decennia van de 20e eeuw in de hele christelijke wereld te zien hebben gekregen.

Om een nauwkeuriger beeld te krijgen van de realiteit van deze veelzijdige beweging - althans zoals ik die heb begrepen - zou men niet slechts een dag, maar weken of zelfs maanden moeten uittrekken. Mijn presentatie is daarom bescheidener. Niettemin is het de bedoeling een groot aantal onderwerpen te bespreken door de kwestie van de theologieën die deze lezingen vooraf gingen te behandelen (hun ontstaan, hun verspreiding-diversiteit en hun praktijken). Omdat deze punten niet lineair zijn, worden ze benaderd in twee met elkaar verweven bewegingen die tot gevolg hebben dat we sprongen zullen maken in tijd en ruimte. Dat is wat onze titel betekent: gisteren en vandaag, hier en elders. Aan het eind van de rondleiding zal, als voorproefje van de studiedagen, een concreet voorbeeld van contextueel lezen kort worden gepresenteerd.

---

¹ We kunnen hier denken aan de crisis die zendingsprojecten treft.

² Context met zijn verschillende aspecten: cultureel, sociaal, politiek, economisch en religieus.

II. Opkomst van contextuele theologieën

Zoals bij de meeste maatschappelijke verschijnselen, onttrekken de criteria voor nauwkeurigheid zich aan het oog van de analist, wanneer men de tijd en plaats van zijn ontstaan wil vastleggen. Men stelt zich dan tevreden met conventionele criteria. De conventie is dat de uitdrukking *bevrijdingstheologie* met een vernieuwende inhoud verscheen met Gustavo Gutiérrez in 1968 in Latijns-Amerika. De elementen die tot deze rijping van het denken hebben geleid, gaan echter aan deze eerste bekendmaking vooraf. En ze zijn elders te vinden dan in Latijns-Amerika. Met dit criterium van voorlopers variëren de vertrekpunten afhankelijk van de plaats, de cultuur of de gemeenschap. Bij protestanten is het het begrip 'contextualisering', dat de basis vormt van contextuele theologieën, ontstaan bij het Theological Educational Fund (TEF) in 1972 en houdt zich bezig met nieuwe maatschappelijke verschijnselen die de strijd voor rechtvaardigheid noodzakelijk maken, ... (Zorn, 1997. p.175). Bovenal is er de erkenning van het dynamische, niet vaststaande, karakter van de menselijke levensomstandigheden tot welke het Evangelie zich richt. In het algemeen komen alle aandachtige lezers van de theoretici tot dezelfde centrale vaststelling:

Geen enkele theologie - begrepen als een intelligente verkenning van het geloof met als functie het denken en het reguleren van het geloof - kan beweren universeel te zijn (Douglas Hall). Iedere theologische denker zoekt antwoorden op de vragen van zijn of haar tijdgenoten en houdt zich bezig met de driften van de levensmilieus (idem). Het christelijk bestaan is altijd geworteld en het geloof is altijd verweven met het bestaan, dat slechts plaatselijk en tijdelijk kan worden gedacht. Daarom heeft elke theologie een beperkte levensduur.

Toch is het onder het vaandel van universaliteit en tijdloosheid dat het christendom en zijn lezing van de Bijbel zijn verspreid over de christelijke zendingsgebieden. Dit is wat Douglas Hall (een in 1928 geboren Canadees, afkomstig uit Quebec) aan de kaak stelt wanneer hij zegt dat de dominante theologie die aan de faculteiten Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschappen wordt onderwezen zelfs haar eigen historische context overstijgt. Vanaf dit punt kunnen we de opkomst traceren, in alle culturen of landen, van theologische kritieken die deze aanspraak op universaliteit en tijdloosheid aan de kaak stellen, uitgekristalliseerd in lokale maatschappelijke structuren, die als niet aangepast aan de werkelijkheid overkomen. Deze vragen leiden tot de noodzaak om de theologie te herdenken en de lezing van de Bijbel te vernieuwen op basis van de concrete plaatselijke ervaringen.

III. Contextuele theologieën per geografisch en cultureel gebied

In het Westen (hier)

In het Westen kunnen we wijzen op de Noord-Amerikaanse contextuele theologieën (zwarte theologieën, womanistische³ theologieën) en het verschijnen van gefragmenteerde

---

³ Voor het woord Womanist bestaat geen vertaling in het Nederlands. Womanist is een van de contextuele feministische theologieën in Noord-Amerika. « Womanist is Christian feminist theology that is developed from an African American perspective. Womanist theologians see family and community as fundamental values and identify with the struggles of the entire black community

gemeenschappen in Europa. Aangezien wij niet alles kunnen overlopen, zullen wij ons op drie punten concentreren: - Ontstaan van concepten (J.F. Zorn), contexten en hypothesen over de motieven voor vernieuwing (D. Tall)

Ontstaan van concepten

Jean François Zorn haalt twee verschijnselen aan: de theorieën van de school van Palo-Alto en de crisis van de missiologie (of zendingswetenschap).

1. De auteur brengt de semantiek en de maatschappelijke focus van de analyses van deze theologieën in verband met de belangstelling voor communicatie van de zogenaamde Palo-Alto school in Californië sinds de jaren 1950. Deze school stelt een contextuele analyse voor waarbij eerder rekening wordt gehouden met de contexten van de communicatie dan met de inhoud alleen (Zorn, 1997. p. 172). Op basis van het verschijnen van het neologisme "contextualisering" wijst hij aldus op de rol van de ideeën van deze Amerikaanse pioniers Ray Birdwhistell en Albert Schefflen, die een onderscheid maken tussen contextuele analyse gericht op interactieve communicatie, rekening houdend met de beperkingen en mogelijkheden van de communicatiecontext, en inhoudsanalyse gericht op lineaire communicatie (idem).

2. Volgens J.-F. Zorn werd dit werk door oecumenische missionaire kringen aangeprezen om nieuwe concepten in de missiologie⁴ te smeden. In de jaren zeventig was er inderdaad een crisis van de "raketachtige" zendingsschema's die een "almachtige en agressieve" God verkondigden (p. 172).

Globale context van het Westen

G. Baum geeft in een analyse van de voorstellen van Douglas Tall aan dat de waarschuwing voor een relevantie van niet alleen theologische maar ook civilisatorische vernieuwing voortkomt uit de mondiale context waarin de verlichte rede en de technologie een ontmenselijkte maatschappij hebben geschapen die de *emancipatorische rede* in vraag stelt. Er is sprake van een soort faillissement van het moderne ideaal als we kijken naar het wetenschappelijk positivisme en de instrumentele rationaliteit⁵ die thans in de hedendaagse cultuur overheersen. En toch, volgens de Frankfurter Schule,

---

against oppression. They claimed to continue a long tradition of black American women's religious thought, whose voice attempts to reclaim and return to the abolitionists of the 19th century. They want to rethink theology, biblical studies, ethics, sociology of religion and ministry from the perspective and experience of black women. They criticise the sexism of both these black liberation theologies developed by men, as well as the racism in white women's feminist theologies, while acknowledging her debt to them ». Gobbo 2017., p. 70

⁴ Het begrip wordt ook gebruikt in de praktische theologie en de catechese (Felix Moser).

⁵ Charles Taylor definieert instrumentele rede als "Het soort rationaliteit waarop we vertrouwen om de meest efficiënte oplossing te bedenken met een bepaald doel voor ogen".

"Na Rousseau, Kant en de andere emancipatiedenkers (...) kende de Verlichting twee dimensies, de ene empirisch-wetenschappelijk en de andere ethisch-humanistisch. Samen maakten zij van de Verlichting het instrument van de menselijke zelfemancipatie", vgl. Baum, p. 162.

Deze opmerkingen wijzen er dus op dat het verschijnsel van de zogenaamde *contextuele lezing* voortkomt uit een complexe situatie die de wereldgemeenschap treft, en waarop de theologie een antwoord tracht te geven voor gelovige gemeenschappen.

Volgens Baum zijn er vragen te onderscheiden die specifiek zijn voor de westerse context: Is er een geëmancipeerde rede? Moeten we hopen het moderne ideaal te redden zoals de Noord-Amerikaanse contextuele theologieën bepleiten? Technologische rationaliteit neigt naar robotisering van de mens; is dit leefbaar? Een ander mondiaal aspect is dat met de sociaal-politieke bewegingen van bevrijding van koloniale overheersing, er een bewustzijn is ontstaan van het contextuele karakter eigen aan het westerse christendom, dat niet langer kan beweren universeel te zijn (vgl. de wereldzendingsconferentie van Bangkok in 1973). Strijd voor bevrijding van koloniale overheersing gaat gepaard met strijd voor bevrijding van de overheersing van culturele vormen die pretenderen universeel te zijn. Men wil andere culturen zich het Evangelie laten toe-eigenen volgens hun eigen manier van denken. Dit komt tot uiting in de begrippen inculturatie⁶ (1974-1977) en contextualisering (1972), die respectievelijk katholieke en protestantse neologismen zijn (vgl. K. Blaser).

Op theologisch niveau kunnen ook enkele opmerkingen en voorstellen worden gedaan: Contextuele theologie is geen *acculturatie* omdat zij kritisch moet staan tegenover de dominante cultuur en in staat moet blijven de zwakten of verafgoddelijkingen ervan te onderkennen (Hall). De profetische traditie erkent de grijze gebieden en wil deze transformeren, wat Hall ziet als het redden van de cultuur.

"Door zijn *theologia crucis* komt Douglas Hall tot de intuïtie dat het zelfbeeld van de ontwikkelde samenlevingen altijd fout is als zij hun verhouding tot de Derde Wereld niet begrijpen. (...) het evangelie kan niet worden bekrachtigd door het louter overnemen van dogmatische stellingen: het unieke van het evangelie blijkt uit zijn vermogen om de kern van de cultuur waartoe wij behoren te beklemtonen en de hoop op verlossing en vernieuwing van het leven in het vooruitzicht te stellen. Het is dus juist de contextualiteit van de theologie die het onveranderlijke, onveranderlijke karakter van de christelijke boodschap uitmaakt", Baum p. 153.

Vernieuwing ontstaat tijdens door crisissen en niet door de kennisvergaring en vast te houden aan oude gewoonten. Wanneer het globale kader (cultureel, sociaal, politiek, intellectueel, enz.) uiteenvalt en niet meer in staat is de problemen die zich voordoen op te lossen, is een nieuwe logica, een nieuw verklaringsmodel vereist. Het ter discussie stellen van de contextuele theologieën vormt

---

⁶ Inculturatie: De christelijke boodschap moet wortel schieten in alle culturen, ze overnemen en transformeren (Pedro Arupe). Hoe moet de theologie worden geplaatst die de heilige Geest vereenzelvigd met de Chung Hyun-Kyung of geesten van de traditionele cultuur?

een echte breuk in verband met de betwisting van de crises in de overdracht van het christelijk geloof. Er is dus een zekere afstand tussen het ontstaan van empirische realiteiten die een rol zullen spelen bij het ontstaan van een beweging en haar definitie, haar theorievorming, en de vormgeving of verwoording van haar beginselen. In de eerste plaats is er de crisis van de moderniteit, het ontstaan van een ontmenselijkende cultuur en dekolonisatie die ons dwingen de zending te herdenken.

In het Zuiden (elders)

Zodra zij in Latijns-Amerika opkwamen, ontstonden er bevrijdings- en contextualiseringstheologieën die zich richtten op de plaatselijke realiteit van arme mensen (in economische zin). Op het niveau van de theologische opvattingen stellen de strekkingen van deze theologieën een lezing van het Evangelie voor die de actie van Jezus centraal stelt, die de kant van de armen kiest en niet die van het establishment (M. Cheza): een keuze die leidt tot conflicten en uiteindelijk tot zijn kruisiging. Vandaar de politieke connotatie van het aanpakken van structurele oorzaken. Zo wordt het evangelie gebruikt als inspiratie. Ook gebruikt men de instrumenten van sociologische en politieke analyse om de systemen aan te klagen die ellende laten bestaan (Ignace Berten; Scorro Martinez). Zij stellen voor andere aspecten van het evangelische "heil" te onderzoeken die de beleving van de mens centraal stellen: het redden van de menselijke waarden van een cultuur betekent de mens te bevrijden om zijn lot te aanvaarden; God kan niet als Vader worden verkondigd in een niet-menselijke wereld; de uitdaging bij de verkondiging van het evangelie is niet langer de ongelovige maar de niet-menselijke (Gutiérrez); wij gaan van een "heil gezien als het hiernamaals" naar een heil dat een voortdurende historische transformatie vereist (het hiernamaals). Van geloof als een éénmalig gebeuren naar geloof als een voortdurende openbaring; Van de God van de Kerk naar de God van de geschiedenis. Van verovering naar partnerschap en ontmoeting...". (Gobbo, pp. 8-10). Hoewel op soortgelijke wijze geïnspireerd, is de vorm van de vragen automatisch lokaal, d.w.z. contextgebonden. We bekijken deze contexten, continent per continent.

In Latijns-Amerika⁷

In katholieke kringen werd na Vaticanum II⁸ en de Conferentie van Medellin van 1968⁹ de arme centraal gesteld in de kerkelijke actie en op de Conferentie van Puebla van 1979 werd de Preferentiële Optie voor de Armen¹⁰ bevestigd, die zou leiden tot de opkomst van de BEC's (kerkelijke basisgemeenschappen – **B**asic **E**ccl^esial **C**ommunities in het Engels). Deze structurering na ervaringen van hoofdzakelijk katholieke gemeenschappen kan worden vergeleken met de protestantse opvatting die geloofsgemeenschappen of gemeenten voorop stelt, en dit vanaf het begin van het protestantisme. In beide gevallen is er een keuze van visie en benadering van de werkelijkheid die gericht is op het lokale en op het hier en nu.

---

⁷ Figuren als Gustavo Gutiérrez en Clovis Boff, Leonardo Boff, Ignacio Ellacuría, Jon Sobrino enz. worden regelmatig geciteerd.

⁸ Jezus, de Kerk en de armen in het middelpunt van de pastorale actie.

⁹ Maurice Cheza (2018) gaat voor de problematiek van de onderdrukking zelfs terug tot de 16e eeuw, door te herinneren aan de bewogen prediking van Antonio de Montesinos op 21 december 1511, waarin hij de onmenselijke behandeling van de inboorlingen aan de kaak stelde.

¹⁰ Het is geen kwestie van bijstand, maar van het aan de kaak stellen van de oorzaken (Zie, Rechter, Wet)

Deze terugkeer naar de historische dimensie van de religieuze beleving zal ertoe leiden dat, beetje bij beetje, het idee van de economische armen zal evolueren naar een omvatting van alle verworpenen, alle gediscrimineerde groepen (zwarten, Indiërs, vrouwen, immigranten, seksuele minderheden, enz.) In dezelfde lijn wordt bij de protestanten de *inculturatie* van het Evangelie begrepen als zijnde theologisch gegrond in de beweging zelf van de incarnatie: het Woord is vlees geworden in Jezus Christus, en God heeft zich onderworpen aan de gegevens van het menselijk bestaan. Maar zij nuanceren dit door erop te wijzen dat passages als Gal 3:28 een fundamentele vrijheid bevestigen ten opzicht van de conditionering van de cultuur (Blaser).

Naarmate de bevrijdingstheologieën in Latijns-Amerika zich verder ontwikkelen, krijgen ze navolging van feministische, inheemse, Afro-Amerikaanse, LGBT-theologieën, enz. Elk van deze theologieën stelt op zijn eigen manier het zelfbeeld van het christendom en zijn aanspraak op waarheid ter discussie. De vraag heeft betrekking op de aanvaardbaarheid van het christendom, zijn relevantie in contexten die radicaal verschillen van de westerse. "Centraal staan de ervaringen van mensen wier situatie bepaald wordt door armoede, marginalisatie en discriminatie" (Gobbo, p. 4), waarmee de vermeende universaliteit van de missieprediking ter discussie wordt gesteld. Zij wijzen er dus op dat deze kwestie wordt gedragen door het grootste aantal armen in de wereld die verontwaardigd zijn over het onrecht dat hun wordt aangedaan. Er ontstaan bepaalde theologieën, maar alle draaien zij rond het vraagstuk van de armoede en de kritische herwaardering van voorouderlijke godsdiensten, zoals te zien is in Afrika, Azië en Oceanië.

In Afrika

Rémi Chéno karakteriseert, in navolging van Tite Tienou, de hedendaagse Afrikaanse theologie - in het algemeen - als zowel formeel als informeel; zij plaatst de geloofsgemeenschap in het middelpunt en presenteert een pluraliteit van verkondiging omdat zij wezenlijk contextueel is. Bovenal gaat het verder dan inculturatie en verinnerlijking door rekening te houden met sociale strijd en gebeurtenissen in de geschiedenis.

"Het wordt in Afrika gemaakt, [...] het komt in belangrijke mate voort uit de identiteit van het Afrikaanse volk, het brengt Afrikaanse denkcategorieën in de praktijk en het spreekt over de historische situatie van het Afrikaanse volk", Tite Tienou, 1990. p. 74. De zogenaamde "inculturatie"-theologieën en de zogenaamde "zwarte" theologieën zijn bijzonder herkenbaar en beide hebben verschillende uitlopers. De eerste zijn geïnspireerd door de crises van de missiologie en de aanpak van de internalisering die deze met zich meebracht, terwijl de tweede hun oorsprong vinden in de bevrijdingstheologieën van Latijns-Amerika en de zwarte theologieën van Noord-Amerika. In beide gevallen dient het begrip bevrijding als een hermeneutische sleutel tot de Bijbel en tot de cultuur (Rémi Chéno, p. 1).

Ook al waren er katholieke en protestantse bijzonderheden, toch waren er momenten van overeenstemming, zoals in het geval van de ondertekening van het Kairos-document (moment van waarheid, bewustwording), ondertekend door 151 pastoors, priesters en leken, dat een echte oecumenische ontmoeting was rond een context: de Zuid-Afrikaanse townships. Hoewel er verschillende contexten kunnen worden geïdentificeerd - Afrika is een gevarieerd continent - zullen wij ons concentreren op het Zuidafrikaanse geval wegens de perfectie van zijn leesmethoden, het hoofdpunt van deze dag.

In Azië

Dominicaan Chrys Mc Vey beschrijft de Aziatische contextuele theologie als volgt:

"Een aanwijzing voor de vitaliteit van de contextualisering in Azië is de toename van organisaties en instituten in heel Azië die zich toeleggen op de produktie of bevordering van een authentiek Aziatische christelijke theologie en praktijk. Stephen Bevans en Wu Wun-Hsiung, in *A Dictionary of Asian Christianity*, noemen ze van Pakistan, tot India, Sri Lanka en Singapore, tot de Filippijnen. Een andere aanwijzing voor de vitaliteit van de contextualisering in Azië is het aantal Aziatische tijdschriften dat regelmatig serieuze artikelen publiceert over Aziatische theologische en pastorale onderwerpen.

Voor Aloysius Pieris, die ook de Aziatische stem vertolkt, is een dialoog met de Aziatische religies noodzakelijk. Deze godsdiensten hebben ook een soteriologische kern en profetisch-politieke middelen. Zij dragen een spiritualiteit in zich die een strijd voert tegen armoede (om zich te bevrijden van de vervreemding van bezit en hebzucht). De term bevrijding is alomtegenwoordig in alle grote tradities, die ook deze aanspraak op "verlossing" hebben gehad. De soteriologische kern van de Aziatische culturen zal alleen ontdekt worden door hen die bereid zijn alles wat zij bezitten te verkopen, aldus Pieris (p. 126). Hun fundamentele waarheden (in ritueel, taal en volkssymbolen) verwijzen naar de zin en de bestemming van het menselijk bestaan, naar het overwinnen van verminkende grenzen met het oog op zowel menselijke als kosmische bevrijding en het streven naar de volheid van de mensheid. Pieris pleit voor de erkenning van de twee kanten van religie: openbaring en revolutie.

Twee elementen, kosmisch (die Azië deelt met Afrika) en soteriologisch, kenmerken de Aziatische contextuele theologie : de dialoog met andere godsdiensten en de verkondiging van de universele en Christus als bron. In Azië zijn er inculturatiethologieën geweest die een Christus van de godsdiensten verkondigen en bevrijdingstheologieën die een Christus tegen de godsdiensten verkondigen. A. Pieris stelt dat armoede en religie twee brandpunten zijn van dezelfde ellips. Bevrijdingstheologieën in Azië moeten zich kunnen verbinden met plaatselijke tradities en met de armen, zij moeten profetisch zijn: de rijken mogen niet meer rijk zijn en de armen mogen niet meer arm zijn. De bevrijding van de rijken geschiedt door de armen (vgl. ook Tall). Bevrijdingstheologie is goed nieuws voor de armen, maar het is slecht nieuws voor de rijken en daarom is het tegenstrijdig. Voor de Sri Lankaanse jezuïet Aloysius Pieris,

"De Kerk in Azië moet haar alliantie met de macht afzweren. Zij moet nederig genoeg zijn om zich te laten dopen in de Jordaan van de Aziatische religiositeit en moedig genoeg om zich te laten dopen aan het kruis van de Aziatische armoede.

Deze aanspraak op de soteriologische elementen van de voorouderlijke religies wordt ook gemaakt door de contextuele theologieën van de Stille Oceaan.

In Oceanië

Volgens Gilles Vidal (2012) zijn er drie soorten contextuele theologieën die opkomen uit het Methodistische en Congregationele protestantse milieu. Het eerste type is een variant van de "volkstheologieën" die ontstonden in de context van de verhoogde sacraliteit van de monarchie van Fiji. Het legt de nadruk op culturele waarden die het samenkomen van gemeenschappen bevorderen. Een van de pioniers is volgens Vidal Sione Havea, die het perspectief omkeert door zijn toevlucht te nemen tot een hermeneutiek van het symbool: God denken vanuit de menselijke gemeenschap en haar eigen waarden. Hij schrijft:

"Onze theologie van de Pacific zou een theologie van de viering kunnen zijn. De deelname van de gemeenschap, de inclusiviteit van de uitgebreide familie, het delen en de zorg voor de ouderen waren kenmerken van de Pacific-volkeren. (...) Laten we dit nu toepassen op de theologie. God, in zijn viering van de gave (de eucharistie) maakte het eerste gebaar door zijn heilige Zoon te geven" (Havea, 1987: 13).

Het tweede type is Tuwera's "theologie van de plaats" (Vanua). Het begrip Vanua zou volgens Vidal vertaald kunnen worden als "vaderland" en verwijst naar drie begrippen: de plaats/het land of Homeland, de Drie-eenheid (vanua, lotu, matanitu) en de Schepping. Ondanks haar christocentrisch karakter erkent deze theologie dat vanua de status van schepping heeft en als zodanig altijd een plaats van openbaring is geweest, het is er niet op een bepaald moment een geworden. Het christendom formuleerde slechts een nieuwe interpretatie van de relatie tussen de schepper, vanua, en zijn bewoners, de mensen. Voor Tuwera is verlossing één met de schepping en niet ermee in concurrentie. Deze theologie weigert dus de tijdperken van de geschiedenis te periodiseren:

"de heilsgeschiedenis in twee tijdperken, die van de duisternis (pre-missionaire tijdperk) en die van het licht (komst van het Evangelie), kunnen er geen twee geschiedenissen zijn in Gods heilseconomie: "de geschiedenis van de missionarissen en een 'duistere' geschiedenis van de ontvangende cultuur" (...) "De vanua is in de eerste plaats het land, de historische plaats van de openbaring: een 'kracht van sociale samenhang' maar ook een plaats van verbinding van het heden, het verleden en de toekomst, van de mensheid en de rest van de schepping, van de zichtbare wereld en de onzichtbare wereld. De spirituele waarde van de vanua moet ten volle worden erkend en niet alleen zijn markt- of sentimentele waarde" (Vidal p.7).

"De geschiedenis van het land en de zee, die onze mythen, geloofsovertuigingen en waardesystemen omvat, maakt deel uit van de heilsgeschiedenis" (Tuwera, 1995: 11).

Het derde type is een zogenaamde Samoaanse theologie (met betrekking tot de Samoaanse godsdienst en cultuur) voorgesteld door Ama'amalele Tofaeono Siolo. De Samoaanse theoloog beweert zich bewust te zijn geworden van zijn band en verbondenheid met de fanua (het land en de zee, het land en alles wat het omvat). Zijn theologie is veeleer een eco-theologie die de traditionele antropocentrische visie op de schepping uitdaagt. Voor G. Vidal, die het presenteert, is de theologische redenering van Tofaeono gebaseerd op drie factoren:

"de wereldwijde ecologische crisis en in het bijzonder de vervuiling van de zee; de afwijking van het christendom door de westerse cultuur onder het missietijdperk, maar ook sinds de oudheid en de hellenistische invloed; de Samoaanse cultuur die herontdekt moet worden als de "hermeneutische sleutel" van elk theologisch systeem" Vidal, p. 10.

Hij stelt voor om de sporen van het goddelijke in Samoaanse mythen en orale tradities te herontdekken. Centraal in zijn theologie staat het concept van aiga, dat "God, geesten en

voorouders met elkaar verbindt - en tegelijkertijd vooruitloopt op de toekomst van het leven" (p. 10). Juist op deze manier is het een contextuele theologie die zich richt tot de Samoaanse context en misschien tot de volkeren in de Stille Oceaan, gezien de culturele nabijheid. Het is niet, zoals in Latijns-Amerika, Afrika en Azië, een theologie van de "armen", maar een verzet tegen wat als een bedreiging wordt gezien: technologie en het daaruit voortvloeiende individualisme, privatisering en vercommercialisering van land, de geest van de concurrentie enz.

IV Van contextuele theologieën naar contextuele bijbellezingen

Het wordt al snel noodzakelijk dat deze contextuele theologieën worden uitgerust met interpretatie-instrumenten. De kwestie van de hermeneutiek komt dan centraal te staan en we spreken van contextueel lezen. "Praxis is geen toepassing van dogmatische waarheden, maar moet voortkomen uit doorleefde situaties" (Juan Sobrino). "De belangrijke hermeneutische sleutel die uit de Latijns-Amerikaanse context naar voren komt, wordt samengevat door het "epistemologisch voorrecht van de armen"" (Gobbo p.11). In dezelfde zin van een nadruk op de doorleefde geschiedenis herinnert Sabrino ons eraan dat Jezus niet degene is die het idee van het duale Rijk inluidt (transcendent terwijl het zich ontvouwt in de geschiedenis) omdat: "In OT is God altijd de God van een volk en nooit de God in zichzelf" (Gobbo p. 13). Voor deze theoretici nam Jezus voorbereidende maatregelen door de kant van de zwakken te kiezen. Jezus daagt het systeem uit dat beheerst wordt door een religieuze ideologie van zuiverheid, de heerschappij van het geld en het misbruik van macht: Hij heeft de machtigen van hun troon gestoten en de nederigen opgewekt. Hij heeft de hongerigen met gaven overladen, en de rijken met lege handen weggezonden. (Lucas, 1:52-53).

Het bijzondere geval van Zuid-Afrika: Het geval van Zuid-Afrika wordt geïllustreerd door de hermeneutiek van het vertrouwen op de Bijbel om wat als "onbijbels" wordt bestempeld, te ontmantelen door de staat en de kerk. Het is een vertrouwen dat berust op een hermeneutiek van wantrouwen die de bijbel zelf aanwijst als een plaats van strijd (Takatso Mofokeng en Itumeleng Mosala). Deze lezing raakt aan verschillende dimensies.

- Het laat zien hoe de Bijbel betrokken is bij systemen van uitbuiting. In het Kairos-document worden drie vormen van theologie van de jaren tachtig onderscheiden: staat, kerk en profetische theologie. Alleen profetische theologie staat op tegen onderdrukking (West).

- Contextuele bijbellezing moet deelnemen aan de deconstructie van deze systemische implicatie. De Afrikaanse Kerk, wier ogen getraind zijn om te "zien", moet een daad van verloochening opmerken en tot stand brengen, die erin bestaat een einde te maken aan de mentaliteit die de sociaal-religieuze inbreng van het missionaire christendom als absoluut beschouwt (J.-M. Ela).

- Het Afrikaanse geloof moet zijn eigen taal hebben, ontleend aan zijn eigen lectuur. We moeten niet langer imiteren, maar iets nieuws creëren. Dit zal een teken van volwassenheid zijn, zowel voor Afrika als voor de jongeren van Afrika (Idem p.132).

- Mosala's benadering, overgenomen door G. West, stelt de theorieën van authenticiteit en negritude ter discussie, die de vervreemding in stand houden en geen emancipatie mogelijk maken omdat zij de huidige problemen maskeren ten gunste van het behoud van de folklore.

- Dit laatste punt heeft dus betrekking op de formulering van beginselen en methoden waarmee aan deze uitdagingen het hoofd kan worden geboden.

V. De beginselen van contextuele lezingen

Een van de vernieuwende beginselen in Zuid-Afrika is vervat in het concept "plaats van de strijd". Dit beginsel zal worden geassocieerd met de methode die internationaal is geworden: See-Judge-Act (cf. hulpmiddelen van de dag en voorbeeld van inleiding vóór de workshops)

De Bijbel als plaats van strijd (Gerald West)

"Reflecterend op het werk dat in de jaren tachtig en negentig is verricht in het kader van de Zuid-Afrikaanse zwarte theologie en de Zuid-Afrikaanse contextuele theologie, ben ik er steeds meer van overtuigd dat de notie van de Bijbel als een 'plaats van strijd' van cruciaal belang is in onze hedendaagse Zuid-Afrikaanse context. Het overwinnen van links-rechts scheidslijnen ten gunste van diepgang, relationele kwaliteit en diversiteit-transversaliteit. Bevordering van een cultuur van geëngageerd denken en geloven.

We kunnen een aantal instellingen en discoursen noemen die als plaatsen van strijd worden beschouwd:

- Algemeen en gemeenschappelijk: de Kerk; theologie; de Bijbel;
- Voor het feminisme in het bijzonder: Afrikaanse theologie; Afrikaanse cultuur; patriarchale bijbeluitleg;
- Voor zwarte Zuid-Afrikaanse theologie: bijbelse interpretatie

G. West wijst erop dat het veelbetekenend is dat tegelijk met de erkenning van de bijbel als plaats van strijd, ook cultuur, gender, gezondheid en seksualiteit plaatsen van strijd worden, naast ras en klasse. Voor Mosala put de zwarte theologie van de Zuid-Afrikanen uit de Bijbel als een boodschap van bevrijding en een herlezing van hun politieke geschiedenis en cultuur. Hij omschrijft de functie ervan als volgt: "De taak van een zwarte bevrijdingstheologie is zwarte mensen in staat te stellen de Bijbel te gebruiken om het land terug te winnen zonder de Bijbel te verliezen. Itumeleng J. Mosala zoekt naar een theologie van het verzet in de Bijbel die leidt tot een nieuw verstaan van de Bijbel en het lezen ervan.

VI. Een blik op ons België.

In het katholieke milieu traceert Ignace Berten de evolutie van de TdL vanuit de BEC's (Basisbewegingen) die in de jaren vijftig in Brazilië zijn ontstaan, na een hele reeks internationale acties die de kwetsbaarheid van de bevolking hebben verergerd. Voor hem zijn een hele reeks gemeenschappen die zich ontwikkelen in de marge van parochies in België, geïnspireerd op de BEC's van Latijns-Amerika. Deze gemeenschappen worden gekenmerkt door ontevredenheid over het parochieleven, een verlangen naar verdieping van het geloof, en een behoefte om zich als christenen te engageren met verwijzing naar de Bijbel. Zij staan kritisch tegenover de maatschappij en het kerkelijk instituut en hebben een uiteenlopende gevoeligheid. Als men Berten leest, krijgt men de indruk van een terugkeerbeweging. De contextuele leesmethoden die in deze Latijns-Amerikaanse

BEC's worden toegepast, zouden inderdaad een band met België hebben. De praktijken van de methode van reflectie, analyse en actie (Zien, oordelen en handelen) van de JOC (Jeunesse Ouvrière Chrétienne) die in 1924 door de Belg Joseph Cardijn werd opgericht, worden door de CEB overgenomen. Daar worden de verhalen van de groepsleden geconfronteerd met bijbelteksten. Reeds in 1969 opende Lumen Vitae een afdeling "ontwikkeling en bevrijding" waar een aantal Tol-denkers les gaven. Ook bewegingen als het SCC (Kardinaal Cardijn Seminarie), dat arbeiders-priesters opleidt zonder vaste standplaats, spreken boekdelen.

De organisatoren van deze dag hebben zeker een profetisch gebaar gemaakt. In deze periode van verval van het Europese christendom is het misschien de kairos van de oprichting van een broederschap van Belgische christenen rond dezelfde stichtende tekst die hier als federator wordt gesteld.

Voorbeeld van contextuele lectuur, toepassing van de methode en het principe (komt op de 27e voor het begin van de dag)

VII. Conclusie en grenzen

Concluderend kunnen we, kijkend naar de opkomst, bloei en verspreiding van contextuele theologieën die rekening houden met plaatselijke bijbellezingen, de volgende verbanden zien:

- De bevordering van contextuele lezingen over de hele wereld is een antwoord op een complexe crisis in de christelijke theologische praktijk in alle denominaties. In elke situatie moesten de theologische vereisten opnieuw worden gedefinieerd.
- In de landen van het Zuiden geven de begrippen bevrijdingstheologie en contextuele theologie blijk van een identieke bezorgdheid, gericht op de erkenning en de bestrijding van de oorzaken van armoede, de herontdekking van de intrinsieke waarden van plaatselijke culturen en het in aanmerking nemen van concrete levenservaringen. Onder deze omstandigheden moet de bijbelse lezing haar perspectief wijzigen om rekening te houden met concrete uitdagingen.
- Paradoxaal genoeg blijkt uit de waarneming van de problematische realiteiten die door de contextuele theologieën en de wegen van de theoretici uit het Zuiden aan de kaak worden gesteld, dat er een wezenlijk verband bestaat tussen deze ontwikkelingen en het Westen: - de relatie Noord-Zuid of meer precies de relatie missionarissen/zendingsland; - de dragers van vernieuwingen maken deel uit van generaties theologen die in het Westen zijn opgeleid (G. Gutiérrez, J. Miguel Bonino, Ruben Alves); - sommige namen zijn dragers van ideeën die deze theologieën kunnen hebben geïnspireerd (M.-. Sommige namen zijn dragers van ideeën die deze theologieën hebben geïnspireerd (M.-D. Chenu en zijn historische methode en de concrete realiteit van het leven, J. Lebreton en zijn theorie van een "geharmoniseerde ontwikkeling", J. Maritain en zijn voorstel van een "integraal humanisme", E. Mounier en zijn methodologie voor het denken over gemeenschapsrelaties), en niet te vergeten encyclieken, tijdschriften (Concilium), bijeenkomsten en colloquia (VS 1975), enz.
- Globaal kunnen we de nieuwheid van contextuele lezingen samenvatten door G. West die dat zegt:

"Contextuele bijbelstudie is een proces van samenwerkende praxis waarin de reeds aanwezige bijbel gemeenschappelijk en kritisch wordt herlezen, gebruikmakend van de lokale interpretatieve bronnen van bepaalde georganiseerde gemeenschappen van armen en gemarginaliseerden en van de kritische interpretatieve bronnen van sociaal geëngageerde bijbelstudies, waarbij wordt samengewerkt aan systemische sociale en theologische transformatie".

- Contextuele Bijbelstudie heeft zes kernwaarden (West): Gemeenschap; Kritiek; Samenwerking; Verandering; Context; Betwisting.

- Contextuele bijbellezing brengt drie aspecten naar voren die traditionele dogmatische lezing moeilijk echt kan aanpakken: gemeenschap; de verbinding van elke gemeenschap met zowel de Schrift als haar cultuur; en het menselijk leven als een holistische werkelijkheid die zich ontvouwt in een ecosysteem buiten onszelf, waardoor opvattingen over de schepping worden vernieuwd.

- In bepaalde opzichten verzet de contextuele bijbellezing zich door haar gemeenschapspraktijk tegen de invasie van de individualistische cultuur die niet langer over de nodige middelen beschikt om het hoofd te bieden aan de problemen van volkeren die familiale interacties nog steeds centraal stellen in hun maatschappelijke ervaring. Het primaat van de openbaring ligt niet langer bij het Evangelie alleen als absoluut gegeven, maar in wisselwerking met de plaatselijke cultuur die zich de Tekst opnieuw toe-eigent volgens haar eigen denk- en handelwijzen.

Hoewel de formuleringen van deze theologieën bepaalde en bewezen sterke punten hebben (op plaatselijk niveau), hebben zij ook enkele beperkingen. De hermeneutische praktijken die zijn ontwikkeld op basis van de uitdagingen van de plaatselijke realiteiten hebben inderdaad hun beperkingen wanneer zij worden getransponeerd naar kosmopolitische gemeenschappen zoals onze gemeenschappen in Europa.

1. Op het niveau van de theologieën stellen de critici een risico van isolement aan de kaak, van fragmentering van culturen en van opsluiting van de boodschap in bepaalde geschiedenissen. Zij zouden dus geconfronteerd worden met het risico van een dubbele vervreemding: ontworteling en opsluiting.

2. Op hermeneutisch niveau is de grote limiet die, welke de illusie wekt dat elke levenssituatie, elke context beoordeeld kan worden in het licht van het bijbelse gegeven. Er wordt geen alternatief gegeven voor nieuwe gevallen, die de bijbelschrijver onbekend waren.

3. Al deze theologieën plaatsen de gemeenschap in het middelpunt en zijn nauwelijks toepasbaar op de Europese realiteit waar de samenleving sterk individualistisch is. De Europese theoloog staat voor de uitdaging om in multiculturele gemeenschappen een geest van wezenlijke gemeenschapscohesie te smeden. Het is aan hem om te innoveren.

VIII. Ieder zijn ding (zie workshops)

Bibliographie

- Baum Gregory, 1990. *La théologie contextuelle de Douglas Hall*, LTP Vol 46/2
- Blaser Klauspeter, 2006. « Théologie contextuelle », in P. Gisel, *Encyclopédie du protestantisme*, PUF, p. 1426-1427.
- Chéno Rémi, 2017. *Théologie contextuelle africaine et pluralisme post-moderne*, Institut Dominicain d'Études Orientales.
- Cheza Maurice & al., 2017. *Dictionnaire historique de la théologie de la libération*, Lessius.
- Cheza Maurice, 2018. *Théologie de la libération : images de Dieu, images des hommes*, FRONTEIRAS, <https://doi.org/10.25247/2595-3788.2018.v1n1.p137-146>
- Fleyfel Antoine, 2011. *La théologie contextuelle arabe*, L'Harmattan.
- Gobbo Wilbert, 2017. *Théologies contextuelles : théologie de libération & théologie féministes*, ICMA.
- Mc Vey Chrys, 2012. *Le dialogue comme mission de la famille dominicaine*, LULU.
- Marcouiller Gilles, 2017. *Repenser les fondements missiologiques du mouvement protestant évangélique francophone du Québec pour le contexte québécois du XXIe siècle*, thèse défendue à Université de Laval.
- Pieris Aloysius, 1990. *Une théologie asiatique de la libération*, Centurion
- Tienou Tite, 1990. «Indigenous African Christian Theologies: The Uphill Road », *International Bulletin of Missionary Research*, 14/2.
- Vidal Gilles, 2012. *La contextualisation de la théologie protestante comme lieu de changement du christianisme en Océanie*, EHESS, Open Edition journals : DOI : 10.4000/assr.23667.
- West Gerald O., 2018, "Site of Struggle in South African Liberation Theology", on, *The Bible as a Site of Struggle, De Carle Lecture Series*: <https://www.otago.ac.nz/ctpi/otago682350.pdf>